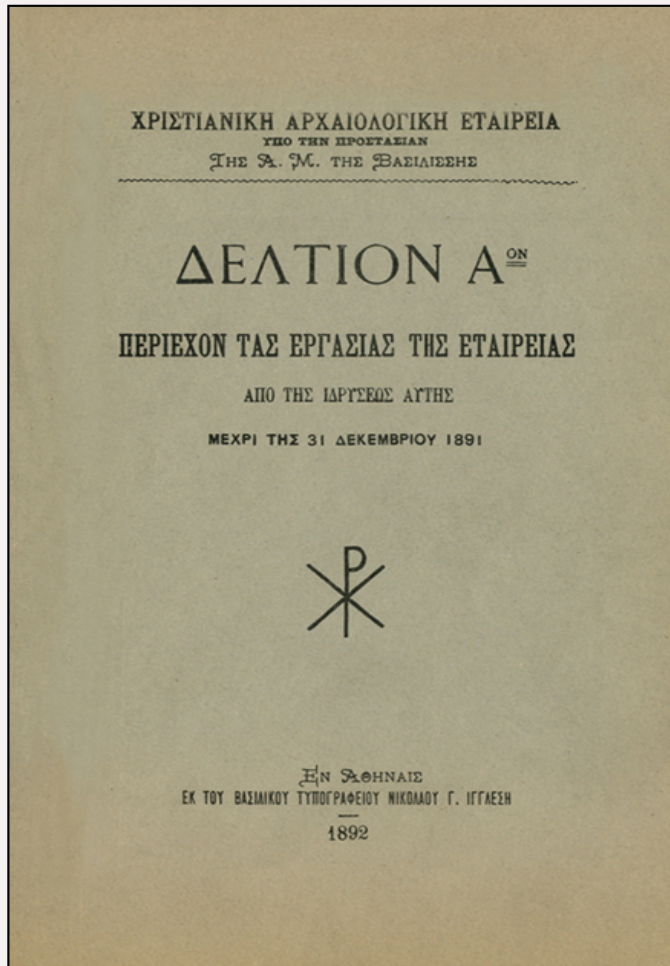

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τομ. 1, 1892

Έκθεσις του Διευθυντού του Χριστιανικού Αρχαιολογικού Μουσείου Γ. Λαμπάκη περί των κατά το έτος 1891 πεπραγμένων

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γεώργιος

<https://doi.org/10.12681/dchae.1503>

Copyright © 1892

To cite this article:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ, Γ. (1892). Έκθεσις του Διευθυντού του Χριστιανικού Αρχαιολογικού Μουσείου Γ. Λαμπάκη περί των κατά το έτος 1891 πεπραγμένων. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 1, 94-120.

doi:<https://doi.org/10.12681/dchae.1503>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἐκθεσις του Διευθυντοῦ του Χριστιανικοῦ
Αρχαιολογικοῦ Μουσείου Γ. Λαμπάκη περί των
κατά το ἔτος 1891 πεπραγμένων

Γεώργιος ΛΑΜΠΙΑΚΗΣ

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1884-1891), Περίοδος Α' • Σελ. 94-120

ΑΘΗΝΑ 1892

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL
DOCUMENTATION
CENTRE

e-Publishing

www.deltionchae.org

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Γ. ΔΑΜΠΑΚΗ

Περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1891 πεπραγμένων.

Κύριοι.

Ἐν τῇ ἐκθέσει ἡμῶν ταύτῃ βραχεῖ ῥήματι θέλω ἀναφέρει ὑμῖν :

α) Περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Μουσείου.

β) Περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεων καὶ σπουδαιότερων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ κλάδου τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας παρατηρήσεων ἡμῶν.

γ) Περὶ τῶν μᾶλλον λόγου ἄξιων ἀντικειμένων, τῶν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος περιελθόντων εἰς τὸ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν διεύθυνσιν Χριστιανικὸν Μοῦσεϊον· καὶ

δ) Περὶ τῆς ἐν τῷ Ζαππεῖῳ Μεγάρῳ ἐκθέσεως καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ὁμιλιῶν καὶ συνδιαλέξεων ἡμῶν.

Α'. Κατάστασις τοῦ Μουσείου.

Καθ' ὅλον τὸ παρελθὸν ἔτος εἰσῆλθον εἰς τὸ Μοῦσεϊον 477 ἀντικείμενα ἐγγραφέντα ὑπὸ τοὺς ἀπὸ τοῦ 872—1343 ἀριθμοὺς, ἦτοι :

Τούτων προῆλθον	
Διάφορα ἀντικείμενα	241
Συλλογὴ Θεισίου	111
Χειρόγραφα	49
Ἔντυπα	50
Ἀρχιτεκτονικαὶ κατόψεις	50
Νομίσματα	6
Ἐξ ἀγορᾶς	24
Συλλογὴ Θεισίου	111
Φροντίδι τοῦ Σ. Μητροπολίτου	1
" κ. Τσιγαρᾶ	1
" κ. Βισβίζη	1
Ἐκ διαφόρων προσφορῶν	56
Φροντίδι ἡμῶν	286
Τὸ ὅλον 477	Τὸ ὅλον 477

Πλὴν δὲ τῶν ἀνωτέρω ἀντικειμένων κατεθέσαμεν περὶ

τὰ 100 φωτογραφικά ἀπότυπα, μήπω ἐν τῷ κώδικι καταγραφέντα, ἃ τινὰ ἐν τῇ ἐφετεινῇ ἡμῶν περιοδείᾳ ἐλάβομεν ἐκ διαφόρων τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιότητος μνημείων.

Καθ' ὅλον δὲ τὸ λῆξαν ἔτος ἐπισκέφθησαν ἐν ὧν τὸ Χριστιανικὸν Μουσεῖον 217 ἄτομα, ὡς ἐξῆς :

Τὸν Ἰανουάριον 65, Φεβρουάριον 28, Μάρτιον 37, Ἀπρίλιον 20, Μάιον 16, Ἰούνιον 4, Ἰούλιον —, Αὐγουστον 9, Σεπτέμβριον 3, Ὀκτώβριον 2, Νοέμβριον 29, Δεκέμβριον 6, ἐν ὧν 217.

Β'. Περιηγήσεις ἡμῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ αἱ σπουδαιότεραι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἡμῶν παρατηρήσεις.

Ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰουνίου μέχρι τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου διερχόμενος ἐν τοῖς ταξιδίοις μου τὰς ἀνὰ τὸ Κράτος μεγάλας γραμμὰς τῆς κυρίως ἀποστολῆς μου, ἐκπληρῶν φιλανθρωπικὰς διαταγὰς τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης, δὲν ὤκνησα, κύριοι, ὅπως σταθμεύων εἰς διαφόρους τόπους Ὑψηλῇ ἀδείᾳ τῆς Α. Μ. ἐξετάζω καὶ μελετῶ αὐτοὺς ὑπὲρ Χριστιανικὴν ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν.

Ἄν δὲ ἡμην ποιητής, τότε μόνον, Κύριοι, θὰ ἠδυνάμην νὰ περιγράψω πως ὑμῖν τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας τῶν ταξιδίων μου περιπετείας, τὰς ωραιότητας ἢ φρικαλέας ἀγριότητας τῶν τόπων, οὓς περιηγούμεν, πῶς ἄλλοτε εὕρισκόμεν ἐν μέσῳ εὐτυχοῦς φιλοξενίας, καὶ πῶς ἄλλοτε ὄρθιος ὑπὸ μαύρην κατακαπνισμένην καλύβην περιέμενον πότε ἢ παρήγορος αὐγὴ νὰ διαγελάσῃ, ὅπως ἐξέλθω τῆς φωλεᾶς μου, πῶς πολλάκις οἱ χωρικοὶ μὲ ἐξέλαβον ὡς μηχανικὸν ἀπεσταλμένον τοῦ κόμματος, ὑπὲρ ἧ κατὰ τοῦ χωρίου βουλευόμενον, κατὰ τὰς κομματικὰς τῶν χωρικῶν ὑπολήψεις καὶ ἀποχρώσεις, πῶς ὑπὸ τῶν αἰωνίως τὸ φάσμα τῆς

διχλύσεως τῶν Μονῶν τρεμόντων μοναχῶν περιστοιχούμενος, ὥφειλον νὰ δικαιολογῶ ταύτην ἢ ἐκείνην τῶν Μονῶν τὴν καταγραφὴν ἢ καταμέτρησιν, πῶς ποτὲ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐν καίρῳ νυκτὸς κτυπήσαντες τὴν θύραν Μονῆς ἐν ἀπωτάτῳ ἐρήμῳ κειμένης, καὶ ὡς λησταὶ ἐκληφθέντες, ἐκοιμήθημεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὄρους ἐν ὑπαίθρῳ ἐν μέσῳ ζοφώδους σκότους φρικαλέας φύσεως, πῶς πολλάκις ἐν μέσῳ πολυτίμων ἐρειπίων ἐλεεινὸν ἐγενόμην θῶμα τῆς δίψης ιδίως, πῶς πολλάκις ἐν μέσῳ σεπτῶν ἐρειπίων ἀρχαίων χριστιανικῶν Ναῶν ἀνεβιάζετο πρὸς τ' ἄνω ἡ διάνοιά μου ἐξετάζων τὰ ἱερὰ κειμήλια τῆς ἡμετέρας πίστεως, καὶ πῶς πολλάκις κατελήφθην ὑπὸ τοῦ μυστηριώδους ἱεροῦ φόβου πρὸ τῶν τρεμοσβυνουσῶν κανδηλῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ἃς ἐλλείπει χρόνου ἐν καίρῳ νυκτὸς ἠναγκαζόμεν νὰ ἐξετάσω καὶ μελετήσω· πλὴν ἀφίνων πάντα, τὰ ἀνταξίου ποιητοῦ δεόμενα θέματα ταῦτα, χωρὶς σελήνης καὶ χρυσιζούσης κορυφῆς ὀρέων, πεζαίτατα, Κύριοί μου, ἔρχομαι νὰ διηγηθῶ ὑμῖν ὅσους κατὰ τὸ πεντάμηνον διάστημα τοῦ λήξαντος ἔτους ἐπεσκέφθημεν καὶ ἐμελετήσαμεν 40 περίπου τόπους, τοὺς ἐξῆς :

Τὴν χερσόνησον τῶν Μεθάνων, τὴν ἀρχαίαν ἐπισκοπὴν Δαμαλᾶ, τὰς νήσους Πόρον καὶ Αἶγιναν, τὰς Πάτρας τὴν πόλιν τῆς Ἀχαΐας, τὰ Λεχαινὰ, τὴν παρὰ τὴν Κυλλήνην Μονὴν τῶν Βλαχερνῶν, τὸ φρούριον Χλομοῦτσι, τὸ ἡρειπωμένον φρούριον τῆς Κυλλήνης, τὴν Κυλλήνην αὐτὴν τὴν κοινῶς Γλαρέντζαν, τὴν Ἀνδραβίδα, τὴν Γαστούνην, τὴν Ἀμαλιάδα, τὴν Φραγκαβίλλα (Franca-villa), τὴν Μονὴν τῆς Σκαφιδιάς, τὸν Πύργον, τὰ Ὀλύμπια, τὸ Κατάκωλον, τὴν ἄνω καὶ κάτω Κυπαρισσίαν, τὴν Χριστιανούπολιν, τὰ Φιλιατρά, τὴν Ἀγίαν Κυριακὴν, τὴν Πύλον, τὰς Καλάμας, τὸ Γύθειον, τὴν συμπαθεῖ νήσον τῶν Κυθήρων, τὴν παππῶν ἡμῖν νήσον Σίκινον, τὴν σεπτὴν Πάρον, τὴν Σύρον.

τὴν Χαλκίδα, τὴν Ἐρέτριαν, τὴν Βάθειαν, τὸ Γυμνὸν, τὴν Λίμνην, τὴν Μονὴν Γαλατάκη, τὴν Μονὴν Γέροντος καὶ τὴν Μονὴν Μακρημάλλης.

Αἱ σπουδαιότεραι δ' ἐν τῇ ἐπιστήμῃ παρατηρήσεις ἡμῶν εἰσὶν αἱ ἑξῆς :

α). Ἐν τῇ Χερσονήσῳ τῶν Μεθάνων, κάτωθεν τοῦ μεγάλου Χωριοῦ ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κάστρου εὑρομεν κυκλικὴν ἔπαλξιν ἀρχαίου ἐγκρίτου τέχνης φρουρίου, 2^α, 80 μεταβληθεῖσαν εἰς ἱερὸν βῆμα ἀρχαίου χριστιανικοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, οὗ τινος ἐλάβομεν καὶ φωτογραφικὸν ἀπότυπον.

β). Ἐν Τροιζῆνι περιεγράψαμεν καὶ ἐφωτογραφήσαμεν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τῆς ἱστορικῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Δαμαλά ἥς κατὰ τὴν δημώδη ἔκφρασιν «Ὁ ἐπίσκοπος δὲν εἶχεν οὔτε ροῦν οὔτε μυαλά».

γ). Τὴν πόλιν τῆς Ἀχαΐας ἐπεσκέψθημεν χάριν τῆς ἐν τῷ πρώτῳ αἰῶνι ἀναφερομένης ἐπιστολῆς τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων τῆς Ἀχαΐας, περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου.¹

δ). Ἐν τῇ Μονῇ Βλαχερνῶν εἶδομεν τὸν Βυζαντινοφραγικὸν ρυθμὸν τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος, ἐκ δὲ τῆς ἐπὶ τῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου ἐπιγραφῆς «Ἡ Κυρία ἡ Βλαχέρνα ἐκ τῆς Μονῆς Κλαρέντζας» μανθάνομεν καὶ ἑτέραν προσωνυμίαν τῆς νῦν Γλαρέντζας. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ Μονῇ ἀνέγνωμεν Πατριαρχικὸν Σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. ἀντεγράψαμεν δὲ καὶ ἕτερον τοῦ 1677 τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου, πρὸς δὲ λατινικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ 1358.

ε). Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ὑπὸ τὸ φρούριον Χλομοῦτσι, ἀνέγνωμεν τὸν διὰ καλλιστής τέχνης ἐγγεγλυμμένον δακτυλικὸν ἐξάμετρον στίχον :

† ΠΑΓΚΛΕΑ ΕΙCΙΘΙ ΜΑΤΕΡΟΣ ΙΔΕ ΘΕΟΙΟ ΝΗΟΝ

1 (Πατρολογία ἔκδοσ. Migne τόμ. Β'. σελ. 1187).

Ἐξ οὗ δὴλον ὅτι ἐκεῖ που ὑπῆρχε ποτε περικαλλὴς ναὸς τῆς Θεοτόκου.

ς). Ἐν Ἀνδραβίδι κατεμετρήσαμεν καὶ ἐφωτογραφήσαμεν τὸν περίφημον Γοθικὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας 45^μ,50 μῆκους καὶ 18^μ,85 πλάτους.

ζ). Ἐν Γαστούνη κυριολεκτικῶς ἐθαυμάσαμεν τὴν πλουσίαν ἀρχιτεκτονικὴν κεραμοπλαστικὴν διακόσμησιν τῆς καθολικῆς, ἥτις τῷ 1702 ἱστορήθη δαπάνῃ τοῦ ἐπισκόπου Ὡλένης Ἰωαννικίου, νῦν δὲ οἱ ἐκεῖ διακοσμήσεως χάριν ἐπέχρισαν δι' ἀσβέστου.

η). Ἐν Φραγκαβίλλα παρατηρήσαμεν τρεῖς ἐπικειμένους περιόδους ἀγιογραφιῶν τῆς ὑγρᾶς ἀρχαίας Χριστιανικῆς Βυζαντινῆς τέχνης.

θ). Ἐν τῇ Μονῇ Σκαφιδιάς μελέτης ἄξια εὗρομεν τοὺς μεσαιωνικοὺς αὐτῆς πύργους, τὰ χρυσοκέντητα ἐπιμάνικα Θεοφάνους τοῦ ἐπισκόπου (Ὡλένης) 1617 καὶ τὸ μέγα ὠμόφορον (μῆκους 3^μ,78 πλάτους 0,26) τοῦ θεοφιλεστάτου Ἀγίου Κορώνης καὶ Κυρ. Ἀγαπίου (1740). Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ εἶδομεν καὶ τέσσαρα πατριαρχικὰ σιγίλλια, δύο τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' (1798), τὸ μὲν τῆς Μονῆς Σκαφιδιάς, τὸ δὲ τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγ. Νικολάου «τὸ ἐπιλεγόμενον Φραγκοπήδημα» τοῦ αὐτοῦ ὡσαύτως ἔτους, τὸ τρίτον τοῦ Πατριάρχου Παισίου (1740) τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου πλησίον τῶν Φιλιατρῶν καὶ τὸ τέταρτον τῆς Μονῆς τοῦ Πατριάρχου Γαβριὴλ (1794). Εἰς ἀρχιερατικὴν δὲ φυλλάδα μεταξὺ ἄλλων ἀνέγνωμεν καὶ τὸ χρονογραφικὸν ἐπισημείωμα «1752 ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ 11 ἡμέρα Δευτέρα ἔγινε ἕνας σεισμὸς καὶ τὴν ἐρχομένην Κυριακὴν εἰς τὸ καιρὸ τοῦ ὄρθρου . . . » καὶ ὀλίγον κατωτέρω «1756 Μαΐου 19 ἔδωκε τὸ κοινὸν χρέος ὁ ἅγιος Ἀνδρούσης ὁ λεγόμενος Νηκιφόρος τόπιος νησιότης καὶ ὁ Θεὸς μακαρίσι του».

Λυπηρόν ὅτι τὸν διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὰς Βυζ. αὐ-
τοῦ γραφὰς πολύτιμον ἀρχαῖον ναὸν τῆς Μονῆς ταύτης οἱ
ἐκεῖ Πατέρες, ὅπως καθωραΐσωσι καὶ προσαυξήσωσιν, ἐντε-
λῶς παρεμόρφωσαν καὶ κατέστρεψαν!!!

ι). Ἐν Ὀλυμπίοις ἐθαυμάσαμεν τὸν ἀρχαιότατον, ἄνευ
εἰκονοστασίου, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἱερῶν διαστύλων ἀρχαιότα-
τον χριστιανικὸν ναὸν, ὃν λεπτομερῶς κατεμετρήσαμεν καὶ
πολλαχόθεν ἐφωτογραφήσαμεν, μεταξὺ δὲ τῶν ἐν τῷ ναῷ
κειμένων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν, λόγου ἄξιαί εἰσιν ἡ ἐπὶ
λευκοῦ μαρμάρου μήκους 1^μ,10 καὶ πλάτους 0,78, ἐπιγραφή
αὕτη.

† ΚΥΡΙΑΚΟΣ Ο ΕΥ	Κυριακὸς ὁ εὐ-
ΛΑΒΕΣΤΑΤΟΣ	λαβέστατος
ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣΚΑΙ	ἀναγνώστης καὶ
ΕΜΦΥΤΕΥΤΗΣ	ἐμφυτευτῆς
ΤΗΣΚΤΗΣΕΩΣ	τῆς κτήσεως
ΥΠΕΡ ΣΩΤΗΡΙΑΣ	ὑπὲρ σωτηρίας
ΕΑΥΤΟΥ ΕΥΞΑΜΕ-	ἑαυτοῦ εὐξάμε-
ΝΟΣ ΕΚΑΛΙΕΡΓΗ-	νος ἐκαλιέργη-
Σ]ΕΝΤΗΝΣΤΡΩΣΙΝΤ[αὐτὴν	σε τὴν στῶσιν τ[αὐτὴν

Καὶ ἡ ὡσαύτως ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου 1^μ,07 καὶ
πλάτους 1^μ.04 ἐπιγραφή αὕτη :

† Κ]ΕΒΟΗΘΙΤΩΔ	Κ[ύρι]ε βοήθη τῷ δ
Ο]ΥΛΩΣΟΥΑΝΔΡΕΑΤΩ	οὐλῶ σου Ἀνδρέα τῷ
Α]ΝΑΓΝΩΣΤΗ †	Ἀναγνώστη
ΚΑΙ ΜΑΡΜΑΡΑΡΙΩ †	καὶ μαρμαρίῳ.

ιβ). Ἐν Χριστιανουπόλει ἐπεσκέφθημεν τὸν περίφημον ἡ-
ρειπωμένον χριστιανικὸν ναὸν ταύτης, τοῦ Σωτῆρος, οὗ τινος
τὴν πραγματικῶς ἀμίμητον ἀρχιτεκτονικὴν λαμπρότητα
ἐκφράζει τὸ ἀνά τὴν Πελοπόννησον ἰδίως δημῶδες : « Ἀγία
Σωτῆρα 'ς τὸ Μωριά, κι' Ἀγία Σοφία 'ς τὴν Πόλιν ». Ἐν
τῷ καταστήματι τῆς Δημαρχίας τῆς πόλεως τῶν Φιλιατρῶν

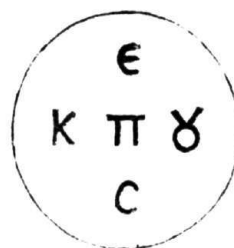
ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων εὐπατριδῶν ἐποιησάμεθα τὰς δεούσας περὶ τοῦ Ναοῦ τούτου ἀνακοινώσεις, περὶ τῆς ἀξίας, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου τῆς διασώσεως τούτου.

ιβ). Ἐν Κυθήροις ἀνεύρομεν τὸν κτήτορα τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως τοῦ Ἐσταυρωμένου, τὸν Ἱεράρχην Φιλόθεον Δαρμάραν (1660) ὡς καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Ἐπεσκέφθημεν τὸν Ἅγιον Ἰωάννην «εἰς τὸν κρημιόν» ὑπὸ σπήλαιον 4 μέτρων βάθους καὶ 8 πλάτους, ναίδιον τοῦ 1592, εἰς ὃ ἀνιστορήτως ἀξιοῦσιν ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος συνέγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν. Ἐμελετήσαμεν τοὺς κώδικας τῆς Μητροπόλεως ἐξαγαγόντες ἱκανὴν σειρὰν ἀρχιερέων τῆς νήσου Κυθήρων ὡς καὶ τινὰς Μητροπολίτας τῆς ἐνδόξου Μονεμβασίας. Πρὸς δὲ ἐπεσκέφθημεν μετὰ τοῦ φίλου Καθηγητοῦ κ. Στάη τὰς πολλὰς ἡρειπωμένας ἐκκλησίας τῆς Παληόχωρας, ὡς καὶ τοῦ Μυλοποτάμου, ἐν ᾗ σπουδαιοτάτη ἡ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδότου ἐπιγραφὴ τοῦ 1518. Μετ' ἐπιστήμης δὲ καὶ εὐλαβείας πολλῆς ἐξητάσαμεν τὴν ἐπὶ ὀρειχάλκου γεγραμμένην ἱερὰν εἰκόνα τῆς Μυρτιδιώτισσης, ἧς τὰ χρώματα τῶν ἱερῶν προσώπων, ἕνεκα τῆς ἐν τοῖς Ναοῖς ἀναπτυσσομένης θερμότητος καὶ τῆς ἐπηρείας τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, κατὰ τὰς ἀνὰ τὴν νῆσον τελουμένας λιτανείας ἀναλύθέντα, ἐσχημάτισαν ἐπὶ τῶν ἱερῶν προσώπων κυματισμούς, ἐν εἰδει γραμμάτων, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ διακρίνωνται οἱ χαρακτῆρες τῶν ἱερῶν προσώπων. Ἐν τέλει δὲ δὲν δυνάμεθα ν' ἀποσιωπήσωμεν τὸ πρὸς τὸ φυτὸν τῆς μυρτιάς ἐγκώμιον, ὅπερ ἠκούσαμεν ἐν Κυθήροις καὶ ἐν Μυλοποτάμῳ, ἧτις τὸ πάλαι μὲν ἦν ἱερόν τῆς ἐκεῖ λατρευομένης Ἀφροδίτης, νῦν δὲ ἱερόν φυτὸν τῆς Θεοτόκου, ἐξ οὗ καὶ Θεοτόκος ἡ Μυρτιδιώτισσα, καὶ ἦν οἱ κάτοικοι χριστιανικῶς νῦν ἐγκωμιάζουσιν οὕτως:

«Μυρτιά μου χρυσοπράσινη τῆς Ἐκκλησιᾶς στολίδι,
χωρίς ἐσέ δὲν γίνεται κανένα πανηγύρι».

ιγ) Ἐν τῇ νήσῳ Σικίνῳ ἐθαυμάσαμεν τὰς ἐν τῷ Μητρο-
πολιτικῷ Ναῷ τοῦ Ἑσταυρωμένου καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τῇ νή-
σῳ λαμπρὰς ἀγιογραφίας τοῦ ἱερέως Ἀντωνίου τοῦ Σκορδίλη
ἔργα τοῦ 1697, ὡς καὶ τὸν εἰς χριστιανικὸν ναὸν μεταβλη-
θέντα ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

ιγ') Ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1891 ηὐτυ-
χήσαμεν ν' ἀνεύρωμεν τ' ὄνομα Ὑλασίου τοῦ Ἐπισκόπου
τοῦ καθ' ἡμᾶς σχεδὸν ἀναμφιβόλως κτίτορος τοῦ πολυτι-
μοτάτου Ναοῦ τῆς Ἐκατονταπυλῆαν¹. Τὸν ναὸν τοῦτον,
ἔχοντα μῆκος μὲν 38,75. τοῦ γ.μ. πλάτος δὲ 24,60. ὡς
ἐκ τῆς πολιᾶς αὐτοῦ ἀρχαιότητος, ὡς ἐκ τῆς σοβαρᾶς Χρι-
στιανικῆς αὐτοῦ ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς γλαφυρᾶς καὶ ἐγκρίτου
Χριστιανικῆς αὐτοῦ τέχνης, καὶ τοῦ παρακειμένου αὐτῷ, ἐν
σχήματι Σταυροῦ, ἀρχαιοτάτου Χριστιανικοῦ βαπτιστηρίου,
τὸν Ναὸν λέγομεν τοῦτον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν Ἱερὰν
Μητρόπολιν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Χριστιανικῆς Ἑλ-
λάδος, καὶ Ἱερὰν Βηθλεέμ τῶν ἐν Ἑλλάδι Χριστιανικῶν
ἀρχαιοτήτων. Τὸ κατ' ἀρχὰς δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἐπὶ τῶν θω-
ρακίων τῆς γυναικωνίτιδος τοῦ ναοῦ ἀνέγνων τὰ μονογράμ-
ματα ταῦτα :

1. Γραφομεν τὸ ὄνομα ὡς ἐπίσημως τοῦτο ἔχει ἐπὶ τῆς μεγάλης εἰκόνης τῆς
Ἱεσοτάκου ἐν τῷ Εἰκονοστασίῳ· ἐκ τοῦ ἑκατὸν πύλας ἔχειν. ἐφ' ᾧ ἡ γραφή
πυλῆαν¹ διὰ τοῦ Η ἐκ τοῦ πύλη.

Πλὴν πολυτρόπως συνδυάζων ταῦτα, οὐδόλως ἡδυνάμην
νὰ ἐξαγάγω τὸ κύριον ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου τούτου, ὅτε
αἰφνης ἐξετάζων τὰ φυλλώματα τῶν κιονοκράνων τοῦ ναοῦ,
ἐντὸς ἀναγεγλυμμένου Σταυροῦ σαφέστατα ἀνέγνων δι' ἐγ-
γεγλυμμένων γραμμάτων

Υ
Λ
Ε Π Ι Σ Κ Ο Π Ω
C
I
O
Υ

ἦτοι ΥΛΑΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ.

Ὅτε οὐδεμία πλέον ἀμφιβολία περὶ τῆς ὀρθῆς ἀναγνώ-
σεως τοῦ ὀνόματος ἡμῖν ὑπελείπετο¹.

Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τῆς περιγραφῆς Συμεῶνος τοῦ Μεταφρα-
στοῦ, ἀπὸ τοῦ ι'. ἤδη αἰῶνος ἠγνοεῖτο τὸ ὄνομα τούτου,

¹ Ὅτι δὲ οὗτος ἐστὶν ὁ κτίτωρ, τοῦτο σαφέστατα καθ' ἡμᾶς ἐξάγεται ἐκ τούτου,
ὅτι εἰς πάντα τὰ θωράκια τῆς γυναικωνίτιδος, ἐντὸς κύκλων, ἀντὶ παντός ἄλλου κο-
σμήματος χαράσσεται τὸ μονόγραμμα τοῦ ἐπισκόπου τούτου, ὅτι πλὴν τούτου
ὁλόγραφον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὰ φυλλοφόρα κιονόκρανα τοῦ-
Ναοῦ, ὅτι ἡ γλυπτικὴ αὐτῶν εἶναι τῆς αὐτῆς οργάνης τοῦ Ναοῦ γορεῖται τῆς τιχ-
νης, ὅτι ἡ κατὰ γενικὴν πτώσιν, δηλοῖ τὸ ἀναλῶμασι Ὑλασίου Ἐπισκόπου ἢ τὸ
ἐκτετευκτόν, μνήσθητι Κύριε Ὑλασίου Ἐπισκόπου. Τέλος, ὅτι καὶ ἀλλαχόθεν ἐστὶ
γνωστὸν ὅτι ὅπως κατὰ γενικὴν, ἐν τοῖς θωρακίοις τῆς γυναικωνίτιδος ἐν Κων/πό-
λει, ἐν Μιστρᾷ καὶ ἀλλαχοῦ, οὕτως κατὰ γενικὴν ἐγχαράσσονται τὰ ὀνόματα τῶν
κτιτόρων τῶν Ἱερῶν Ναῶν.

διὰ τοῦτο μετὰ συγκινήσεως οἱ κώδωνες τοῦ Ἱεροῦ τούτου Ναοῦ τῇ 4 μ.μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἥτοι τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1891 ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν μετέδωκαν τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην, ὅτε ἐν αὐτῷ τῷ Ναῷ παρόντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου Κυρίου Γρηγορίου, παντὸς τοῦ Κλήρου, τοῦ Δημάρχου κ. Μάτσα, τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων καὶ πλήθους λαοῦ, ἀνεκοινώσαμεν τὰ περὶ τῆς πολυτιμότητος ἀξίας καὶ τῆς ιδρύσεως τοῦ Σεπτοῦ τούτου Ναοῦ, μεθ' ὃ ὁ Ἐπίσκοπος ἐφ' ὑψηλῆς ἀναβάς κλίμακος, ἐφ' ἧς ἡμεῖς ἀναβάντες τὸ ὄνομα τοῦτο πρῶτον ἀνέγνωμεν, πρῶτος αὐτὸς ἀνεκοινώσας καὶ ἐξεφώνησε τοῦτο εἰς τὸ κάτωθεν ἀνυπομόνως καὶ ἐν μυστικῇ σιγῇ παριστάμενον πλῆθος, μεθ' ὃ τῇ ἰδίᾳ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου εὐσεβεῖ πρωτοβουλίᾳ συγκινητικὸν ἐψάλη μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ πολιοῦ Ἐπισκόπου τούτου Ὑλασίου.

Ἰδοὺ ὡς εἶχεν ἡ προσφωνήσις τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου.

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά.

«Εἰς πάντας ἡμᾶς εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ περικαλλέστατος καὶ παλαιότατος οὗτος ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ὁ κατακοσμῶν ὄχι μόνον τὴν νῆσόν μας Πάρον, ἀλλὰ καὶ ἅπασαν τὴν Ἀγατολικὴν Ὁρθόδοξαν Ἐκκλησίαν διὰ τὸ πανάρχαιον αὐτοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ σῴζεται καὶ τὸ ἱερὸν Βαπτιστήριον τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων» εἶναι λέγω γνωστὸν ὅτι οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν εἴτε ἐκ παραδόσεως, εἴτε ἐξ ἱστορίας ἐγίνωσκε τίς ὁ ἀρχιερατεύσας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅτε ὁ ναὸς οὗτος ἀνωκοδομήθη, ἢ τίς ὁ κτήτωρ αὐτοῦ.

Ἦδη ὅμως ὅτε ὁ ἀκάματος καὶ πολυμαθὴς τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας θεολόγος κ. Γεώργιος Λαμπάκης, κατὰ προτροπὴν καὶ σύστασιν ἐμοῦ τοῦ μετρίου ἱεράρχου σας διαμένοντος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὡς συνοδικοῦ συνεδρίου, μετέβη ἐνταῦθα ἵνα σπουδάσῃ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς πράξεως ἐφαρμόσῃ τὰς θεωρίας του, ἐξετάζων καὶ ἐρευνῶν, ἀνεκάλυψεν ἐπ' αὐτῆς τῆς οἰκοδομῆς καὶ εἰς σχῆμα σταυροῦ τὸ ὄνομα τοῦ τότε Ἐπισκόπου, προσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν μου πλήρης χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀναγγείλας μοι τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ τέως ἡγνοουμένου.

Ἐρχομαι λοιπὸν σήμερον καὶ ἐγὼ ὁ ἀνάξιος τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης, μετὰ παλλούσης καρδίας καὶ πολλῆς συγκινήσεως, θεωρῶν ἐμαυτὸν εὐτυχῇ ὡς πρὸς τοῦτο, νὰ σᾶς ἀναγγείλω τὸ ὄνομα τοῦ τότε ἐπισκόπου τοῦ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κτήτορος τοῦ ἱεροῦ καὶ σεβασμίου καὶ παναρχαίου τούτου ναοῦ. Ἀρῶν δὲ ἀναγνώσητε καὶ ὑμεῖς αὐτὸ πεισθέντες, ἀσπασθῆτε αὐτό

μετ' εὐλαδείας, εἶτα δὲ ποιήσωμεν δέησιν πρὸς τὸν ἐν Τριάδι θεὸν ἵνα αὐτὸν μὲν τὸν μέγστον εὐεργέτην τῆς νήσου μας ἀναπαύσῃ, ἡμᾶς δὲ ἐλεήσῃ, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος.

Ἰδοὺ τὸ ὄνομα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς στήλης. Ὑλασίτου ἐπισκόπου.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐτελέσθη ἡ δέησις ἱσταμένων τῶν χριστιανῶν μετ' εὐλαδείας καὶ συγκινήσεως μετὰ τοῦ ἱεροῦ κλήρου, καὶ τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῶν Γρηγορίου.

Ἐν Παροικίᾳ τῆς Πάρου τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1891.

Ὁ ἐπίσκοπος Πάρον καὶ Ναξου.

(Τ. Σ.)

† ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Ταύτην δὲ ὑπογράψας καὶ τῇ σφραγίδι τῆς Μητροπόλεως αὐτοῦ ἐπισημάνας παρέδωκεν ἡμῖν, ὡς ἱστορικὴν ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος, ὅπως καταθέσωμεν ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, ἣν καὶ ὑπ' ἀριθμ. 1181 κατεγράψαμεν.

Πλὴν τῶν μονογραμμάτων τούτων, ἐπὶ τῶν σταυροφόρων θωρακίων τῶν ἀρχαίων διαστύλων ἄτινα, δυστυχῶς ἀκόμφοις γλυφαῖς οἱ ἐκεῖ παρεμόρφωσαν, αἱ δὲ λόγου ἄξιαι εἰκόνες τοῦ Μαυρογένους, ἔργον τοῦ 1788, περιέφραξαν τὸ σύννηθες εἰκονοστάσιον σχηματίσασαι· ἐπὶ μὲν τοῦ ὑπὸ τὸν Ἰησοῦν θωρακίου ἀναγινώσκομεν :

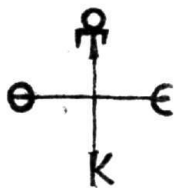
† ΚΕCΟCΟΝΤΩΝΒΑCΙΑΕΑΣΕ ΠΑΚ8CΟΝΗ

Μ

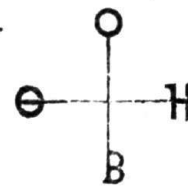
Ω

Ν

ἦτοι : «† Κύριε σῶσον τὸν Βασιλέα καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν». Ἐπὶ δὲ τῶν ἄκρων ἀναγινώσκομεν τὰ μονογράμματα ταῦτα.

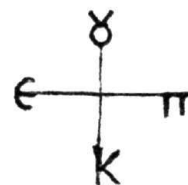
Θεοτόκε

βοήθει

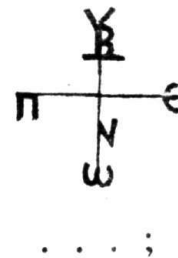
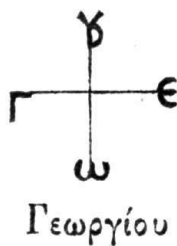
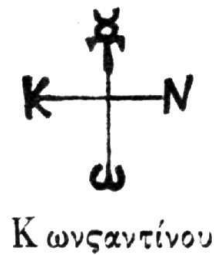
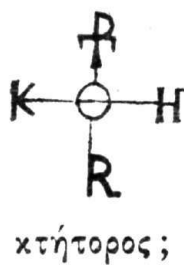

Γεωργίου

Ἐπισκόπου

Ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπὸ τὴν εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου θωρακίου ἀναγινώσκομεν ταῦτα :

Βεβαίως τὰ θωράκια ταῦτα εἰσὶ μεταγενέστερα τῶν ἱερῶν διαστύλων, ἅτινα καθ' ἣν ἐποχὴν ἐκτίσθη ὁ Ναὸς οὗτος ἦσαν ἐλεύθερα, οὐδόλως δ' ἀπίθανον ὅτι ταῦτα ἀλλαχόθεν μετηνέχθησαν εἰς τὸν Ναὸν τοῦτον, ἢ ἀναφέρονται εἰς μεταγενεστέρας ἐπὶ τοῦ Ναοῦ τούτου προσθήκας.

Ἐπὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου ἀναγινώσκομεν IC XC ὁ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ, ἐπὶ δὲ τῆς Θεοτόκου, ΜΗΡ - Θ8 Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΠΥΛΗΑΝΗ· ὑπ' ἀμφοτέρων δὲ ἀναγινώσκομεν συντετμημένως ΙΩ. (άννου) ΝΚ (Νικολάου) ΠΤΡ (Πέτρου) Β. Β. Δ. (Βόιβόδα) ΜΡΔΜ. (Μαρίας Δομνίτσας) ΚΤΚΝ (καὶ τέκνων). 1788. ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΗ.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς μεγάλης θύρας τοῦ Νάρθηκος, ὅστις εἶναι ἀκομψος μεταγενεστέρα προσθήκη 15. αἰῶνος ἀναγινώσκομεν ἀνορθογράφως :

† ΜΝΗΣΗΤΙ ΚΕ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ
ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΙΧΕΛΙ ΓΑΣΣΑΡΟ
ΠΟΥΛΟΣ ΜΑΣΟΡΗΣ.

† ΜΝΗΣΗΤΙ ΚΕ ΤΗ ΨΥΧΙ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ
ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΧΑΜΑΡΤΟΥ
1678.

Δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸν Νάρθηκα ἐπὶ μαρμαρίνου
τάφου, ἐφ' οὗ ἐστὶν ἀναγεγλυμμένον οἰκόσημον χειρὸς κρα-
τούσης τρεῖς λαμπάδας, ἀναγινώσκομεν:

† ΕΓΩ ΝΙΚΟΛΑΣ ΒΟΥΤΖΑΡΑΣ ΗΚΑΜΑ ΤΟ ΠΑΡΟΝ
[ΜΝΗΜΙΟΝ
ΕΠΙ ΖΩΗΣ ΜΟΥ· ΚΑΙ Ο ΔΕΣΠΟΤΗΣ Ο ΧΣ ΝΑ ΒΑΛΙ ΕΙΣ
ΤΑΙΣ ΑΓΚΑΛΕΣ ΤΟΥ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΟΥ ΕΤΟΥΣ 1617.

Ἀριστερᾷ δὲ τοῦ Νάρθηκος εὑρηται ἕτερος ἐκ μαρμάρου
τάφος, ἐφ' οὗ εὑρηται οἰκόσημον χειρὸς κρατούσης γραφίδα
ἐκ πτεροῦ, καὶ ἐφ' οὗ ἀναγινώσκομεν

1651 ΕΙΚΟΝΑ ΦΕΡΟΝ
ΜΗΝΙ ΔΕΚΕΜΒΡΙΩ ΔΑΚΡΥΟΡΘΣΙΣ ΩΡΑΣ
24 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΙΚΡΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΙΣ
ΚΟΝΤΙΑΗ ΥΙΟΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ἐπὶ τῆς γυναικωνίτιδος παρεκκλη-
σίου, πλήρους ὁστών ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου ἀναγινώ-
σκομεν :

†
ΑΝΑΚΕΝΙΣΙ ΕΚ ΒΟΘΡΟΥ ΟΥΤΟΣ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝ-
[ΤΙΜΟΣ ΝΑΟΣ
ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΧΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΑΝΩ
ΘΕΝ ΕΝ Τῷ ΚΗΜΙΤΗΡΙΟ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΕ ΕΞΟΔΩ
[ΓΕΩΡΓΙΩ
ΜΑΣΟΥ ΚΕ ΤΗΣ ΣΥΜΒΙΑΣ ΑΥΤΟΥ ΜΟΣΚΟΥΣ
1698.

Κάτωθεν δὲ τοῦ ναυιδίου τούτου ἐπὶ τμήματος λιθίνου
κρασπέδου ἀναγινώσκομεν :

ΤΑΔΑΠΟΧΥΚΑΤΑΒΑΣΕΙ 1635 = τὰ δὲ (ἔτη) ἀπὸ Χριστοῦ
καταβάσει 1635.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἁγίου Δημη-
τρίου ἀναγινώσκομεν :

Ι	C	X	C
N	I	K	A

ΜΝΗΣΤΙΤΙ ΚΥΡΙΕ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΙΠΠΑ 1666.

Ὅπισθεν δὲ τοῦ μαρμαρίνου κοσμήτου τοῦ ἱεροῦ βήμα-
τος ἀναγινώσκομεν :

Ἰω]σήφ Ρξι Δοξ ὁ Ζακύνθιος 1657.

Ὑπὸ τὸν Σταυρὸν δὲ, τοῦ ὀπίσω τῆς Ἀγίας Τραπέζης
υπάρχοντος, «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἰωάννη Σκορδεί-
λη» ἔργον ὡς νομίζομεν τοῦ 1690.

Εἰς τὸ Διακονικὸν τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἁγίου Νικολάου
ἀναγινώσκομεν :

Αφλξ=1536

μην . . τοβρηδ

С . . ОУ . . ΘУ

ΠΟΥС τ ΕΟ . АУ

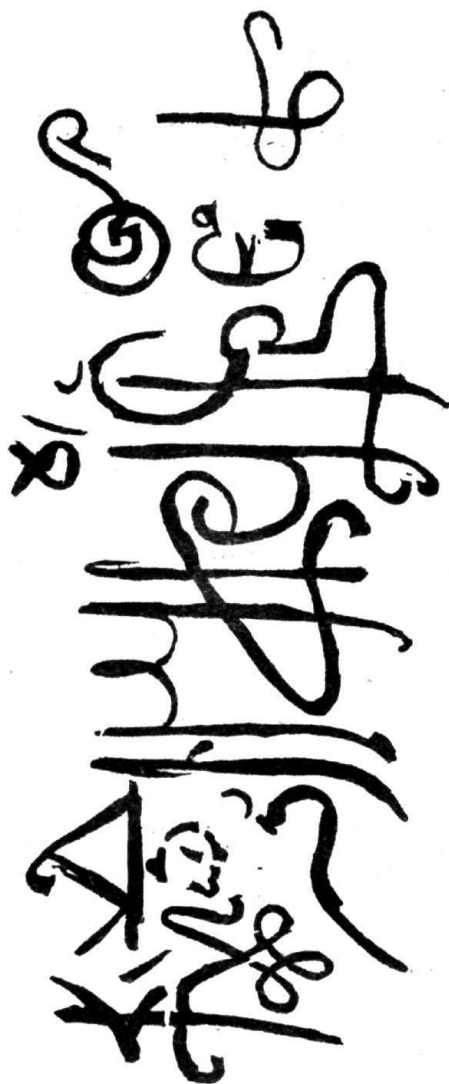
ΤΟΥ

Εἰς δὲ τὸ ὑπέρθυρον τῆς θύρας τῆς ἱερᾶς Προθέσεως

† ΜΝΙΣΙΤΙ ΚΕ ΤΙ ΨΥΧΙ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ

ΘΕΟΥ ΜΑΝΟΛΙ ΒΙΤΖΟΡΕΟΝ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ 1611.

Ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου δὲ εἰκονοστασίου τοῦ παρεκκλησίου
τούτου, ἐπὶ τῆς λίαν πεπαλαιωμένης εἰκόνος τῆς Θεοτόκου
ἀναγινώσκομεν «ΜΗΡ-ΘΟΥ Η ΕΛΕΟΥΣΑ», ὑπ' αὐτὴν δὲ
ἀναγινώσκομεν:

ἦτοι «Διά χειρὸς Δημητρίου Ἱερέως».

Ἡ εἰκὼν αὕτη, αὐστηροῦ καλοῦ Βυζαντιακοῦ τύπου, ἐστὶ πολύτιμον ἔργον ἐκ περιόπου αἰῶνος, ἐγκρίτου Βυζαντιακοῦ ἀγιογράφου, τὸ πρῶτον ἤδη ἡμῖν γνωρίζομένου.

Τοῦ αὐτοῦ δὲ ἱερέως ἔργον ἐστὶ καὶ ἡ ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ μεγάλου Ναοῦ εὐρισκομένη λόγου ἀξία μεγάλη ἡμικυκλική πρὸς τὰ ἄνω εἰκὼν, ὕψ. 1,80 μῆκ. 1,50, ἧς ἄνω μὲν εἰκονίζεται τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος, κάτω δὲ ἀφ' ἐνὸς ἡ Θεία Λειτουργία, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ χειροτονία Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου.

Οὕτως, ἄνω τῆς εἰκόνης ἀναγινώσκομεν « **Ἡ μεγα-
λώνυμος ἄϊδιος Σοφία τοῦ Πατρὸς σὺν τῇ
νοερᾷ οὐσίᾳ** » ἐπὶ τοῦ Θρόνου δ' ἐφ' οὗ καθέζεται ἡ
Ἁγία Τριάς ἀναγινώσκομεν « **τρόμῳ Σοι λειτου-
ροῦσι** » ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Θρόνου « **Ἀγγελικαὶ λαμ-
πρότητες** », δεξιᾷ τούτου « **παρεστῶσαι μέλ-
πουσιν αἰεί** ».

Ἀριστερᾷ παρίσταται ἡ Θεοτόκος, πρὸς ἣν Χερουβιμ
λέγει « **Τρισάκτινε ἤλιε τρισσοκλεέστατον
φῶς** ». Δεξιᾷ δὲ ὁ Πρόδρομος, πρὸς ὃν ἕτερον Χερουβιμ
λέγει « **δὲ τρισὶ γνωριζόμενος, ἅγιος ἅγιος
ἅγιος** ».

Κάτωθεν δὲ τοῦ Θρόνου δεξιᾷ τούτου « **τὴν τῆς
Θεότητος φύσιν ἐνί** » ἐν μέσῳ τούτου « **ζομέ-
νην μονάδα τρία** » ἀριστερᾷ « **πρόσωπα Πα-
τρὸς Υἱοῦ καὶ Ἀγίου Πνεύματος** ».

Ο Θεὸς Πατὴρ κρατεῖ σφαῖραν μετὰ Σταυροῦ, ἐφ' οὗ εἰσι
τὰ γράμματα

$$\begin{array}{c} \text{Ο} \\ \text{Ε Μ} \quad \text{Ο C} = \text{ὁ ἐμὸς κόσμος.} \\ \text{Κ Ο} \end{array}$$

Μεταξὺ δὲ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ δύο Σεραφεῖμ λέ-
σιν, τὸ μὲν « **Θεὲ Πάτερ Υἱὲ καὶ ἅγιον Πνεῦ-
μα ἡ ἀναρχος φύ-** » τὸ δὲ συνεχίζει « **σις καὶ
δόξα ὁ εἷς μὲν τῇ φύσει** (τρισὶ δὲ τοῖς προσώ-
ποις) ».

Πρὸς τὰ κάτω ἡ εἰκὼν διαιρεῖται εἰς δύο, καὶ εἰς μὲν τὸ
πρῶτον μέρος ὑπὸ τὸν τίτλον **Η ΑΓΙΑ ΣΙΩΝ** γίνεται ἡ
ἐξέλευσις τῶν τιμίων δώρων, ἅτινα ὁ Ἰησοῦς ἀσκεπῆς ὡς
Μέγας Ἀρχιερεὺς δέχεται παρὰ τῶν εἰσδευόντων ἀγίων
Ἀγγέλων, αἵτινες ἐπὶ κεφαλῆς φέροντες τοὺς ἀέρας, ὁμοι-

άζουσι πρὸς Αἰγυπτίας Θεότητας, εἰς τὸ δεύτερον δὲ μέρος ὁ Ἰησοῦς πάλιν ὡς Μέγας Ἀρχιερεὺς φέρων Μίτραν καὶ ἐκφωνῶν τὸ « ἡ **Θεία χάρις** » χειροτόνεῖ γονυκλινῇ εἰς Ἐπίσκοπον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰάκωβον.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν δύο πολυτίμων τούτων τῆς χριστιανικῆς Βυζαντιτικῆς τέχνης εἰκόνων

Τῇ ὑποδείξει δὲ τοῦ ἀξιοτίμου κυρίου Ἰωάννου Παπανικολάου Βιτζαρᾶ ἀποξύσαντες τὸ ὑπόχρισμα τῆς ἐγγύτατα τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀριστερᾶς τοῦ μεγάλου Ναοῦ παραστάδος εὑρομεν δι' ἐρυθροῦ χρώματος γεγραμμένα τὰ γράμματα

† C Y Ω O ; N M . I P O C O N Y . Ε . Γ Ε Ο Κ
N E . . Ψ . . N . . N . . . C
. . . . O
O T
T I N O N
O N Π A Π . . Λ O

ἀφ' ὧν οὐδεμίαν ἔννοιαν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξαγάγωμεν.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον δὲ τοῦ παροεκκλησίου τῆς ἀγίας Θεοδοσίας ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου εὑρηται ἡ ἐπιγραφή

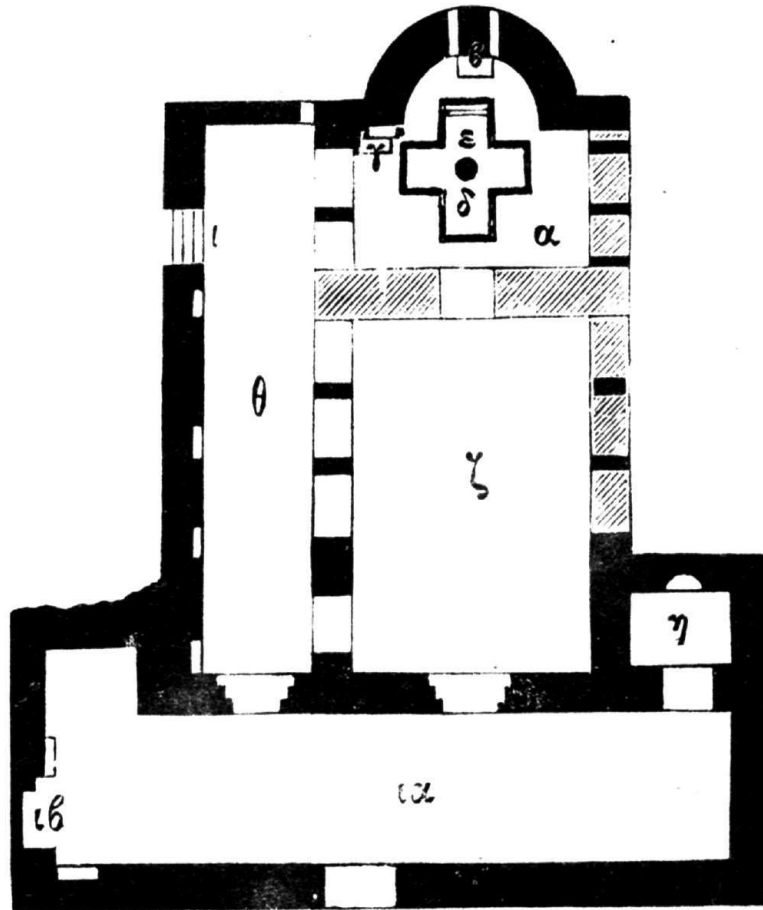
†
† Ι Ε Ρ A Θ Ε Ο Δ Ο C I A Ε Υ Χ Ο Υ Τ Ο Υ Α Ν Α Κ Α Ι Ν Ι C Α Ν Τ Ο C
Κ Ω C I A C Κ Α Λ Α Ρ Γ Ι Ρ Ο Υ .
1619.

Ἐπὶ ἀργυροῦ δὲ δίσκου τοῦ Ναοῦ φέροντος περίξ 12 Προφῆτας ἔχοντος καὶ τρεῖς θέσεις πρὸς πῆξιν τριῶν κηρίων ἀναγινώσκομεν

† Δ Ε Η C I C Τ Ω Ν Δ Ο Υ Λ Ω Ν Τ Ο Υ Θ Ε Ο Υ
Ι Ω Α Ν Ν Ο Υ Κ Α Ι Μ Α Ρ Ι Ν Ο Υ Μ Α Ρ Ι Α C Κ Α Ι Μ Ι Χ Η Λ
Τ Ζ Ι ; 13. Κ Υ Ρ Ι Α Κ Α Τ Α Π Ω Λ Η Α Ν Η ¹.

¹ Τὰ περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου καὶ μεγαλοπρεπεστάτου τούτου Ναοῦ χρήζουσιν ἰδίαις μονογραφίαις, ἐν ᾗ καὶ μόνον ἠδύναντο νὰ ἐξετασθῶσιν ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως καὶ ἡ ἀξία τοῦ Ναοῦ τούτου, τῶν ἱερῶν διστύλων, τοῦ Θρόνου τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου, τοῦ ἱεροῦ κιθωρίου, τῆς γυναικωνίτιδος τοῦ πολυσέπτου βαπτιστηρίου, τῶν ἐν αὐτῇ διαφόρων ἐπιγραφῶν τῶν ἐν αὐτῷ διαφόρων ἱερῶν εἰκόνων, καὶ τῶν τοιούτων.

Παρά τῇ Μεσημβρινῇ πλευρᾷ τοῦ πολυσέπτου τούτου Ναοῦ, ἐθαυμάσαμεν τὸ πανάρχαιον βαπτιστήριον, ἔργον τοῦ δ'—ε'. καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, οὕτινος τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κάτοψιν ὑφ' ἡμῶν καταμετρηθεῖσαν ἐνταῦθα καὶ δημοσιεύομεν οὕτως.

- α') Ἐσωτερικὸς χώρος τοῦ Βαπτιστηρίου ἐφ' οὗ
β') μεταγενεστέρᾳ ἐπὶ τοῦ μύακος ἀγία Τράπεζα καὶ
γ') μεταγενεστέρᾳ ἱερὰ πρόθεσις.
δ') Ἡ ἐν σχήματι Σταυροῦ ἱερὰ κολυμβήθρα, ἔχουσα
τρεις βαθμίδας πρὸς Δυσμὰς, δι' ὧν κατήρχοντο οἱ βα-
πτιζόμενοι, καὶ τρεῖς πρὸς Ἀνατολὰς, δι' ὧν ἀνέρχοντο

πρὸς τὸ φῶς τοῦ νοητοῦ Ἡλίου τῆς Δικαιοσύνης προσ-
βλέποντες.

Τὰ θωράκια τῆς ιερᾶς κολυμβήθρας εἰσὶν ἐκ λευκοῦ
μαρμάρου, ἐφ' ὧν εἰσὶν ἐν ὄλῳ 38 ἀναγεγλυμμένοι
Σταυροί.

ε') Ἡ ιερὰ νησίς, ἐφ' ἧς ἱστάμενος ὁ Πρεσβύτερος ἐτελε-
σιούργει τὰς τρεῖς ἀναδύσεις καὶ τὰς τρεῖς καταδύσεις.

ζ') Ἐξωτερικὴ αἶθουσα τοῦ Βαπτιστηρίου, ἐν ᾗ ἐγίνοντο
αἱ πρὸ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος διατυπώσεις τῆς κατηχή-
σεως τῶν πρὸς τὸ ἅγιον Βάπτισμα προευτρεπιζομένων
ἀδελφῶν.

η') Σκευοφυλακεῖον ἐν ᾧ ἐφυλάσσοντο τὰ περὶ τὴν τελε-
τὴν τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος χρειώδη· νῦν παρεκκλήσιον
τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

θ') Διάδρομος διὰ τῆς

ι') θύρας συγκοινωνῶν μετὰ τοῦ κυρίως Ναοῦ.

ια') Γενικὸς Νάρθηξ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ συστήματος τοῦ
Βαπτιστηρίου διὰ τῆς

ιβ') θύρας συγκοινωνεῖ ὡσαύτως μετὰ τοῦ κυρίως Ναοῦ. Καί
ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἐν Πάρῳ ἱεροῦ Ναοῦ καὶ τοῦ ἀρχαιο-
τάτου χριστιανικοῦ Βαπτιστηρίου.

Ἐν Πάρῳ ὡσαύτως εὑρομεν καὶ δύο παλαιούς κώδω-
νας, τὸν μὲν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἐκατονταπυληανῆς τοῦ
1592, (MDLXXXII) τὸν δὲ ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ ἁγίου
Γεωργίου τῆς Μονῆς τῆς Νάξου, τοῦ 1575 (MDLXXV).

ιδ'). Ἐν Εὐβοίᾳ ἐξητάσαμεν τὴν τῷ 1566 ἰδρυθεῖσαν
Μονὴν Γαλατάκη, ἐν ᾗ ἀνέγνωμεν καὶ ἀντεγράψαμεν
τὰ ἐξῆς 4 πατριαρχικὰ σιγίλλια α') τοῦ Πατριάρχου Ἰε-
ρεμίου τοῦ 1574, οὗ τινος ἐλάβομεν καὶ φωτογραφικὸν
ἀπότυπον, β') τοῦ Πατριάρχου Θεολήπτου τοῦ 1586,
γ') τοῦ Πατριάρχου Μεθοδίου τοῦ 1669, καὶ δ') τοῦ Πα-

τριάρχου Κυρίλλου τοῦ 1755. Εἶτα ἐξητάσαμεν τὴν Μονὴν Γέροντος καὶ Μακρημάλη, ὁπόθεν καὶ λόγου τινὰ ἄξια ἀντικείμενα τῷ ἡμετέρῳ Μουσείῳ προσεπορίσαμεθα· πολλὰς δὲ φωτογραφικὰς εἰκόνας ἐλάβομεν ἐκ τῶν παρὰ τῇ Βάθειᾳ ἀρχαίων χριστιανικῶν ναῶν, τῶν διὰ μοναδικῶν ἀρχιτεκτονικῶν κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων κεκοσμημένων.

Γ'. Λόγου ἄξια ἀντικείμενα κατὰ τὸ 1891 εἰς τὸ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν Διεύθυνσιν Χριστιανικὸν Μουσεῖον περιελθόντα.

Ἐκ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὸ Χριστιανικὸν Μουσεῖον περιελθόντων ἀντικειμένων τὰ μᾶλλον λόγου ἄξια εἰσι τὰ ἑξῆς :

Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 906 ἐπὶ μαρμαροῦ ἐπιγραφὴ τοῦ 871 μ. Χ. ἣν πρῶτος ἀνέγνω καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἐταιρείας ἐν τῷ Β'. τόμῳ τεύχει ε'. σελ. 29, ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀντιπρόεδρος τῆς ἡμετέρας ἐταιρείας Ἰωάννης Σαχκελίων. Τὰ ὑπ' ἀριθ. 917 παλαιὰ δίπτυχα τοῦ 1614, ἅτινα ἀνεύρομεν ἐν τῇ παρὰ τὴν Σπάρτην ὑπὸ τὸ σπήλαιον ἀρχαιοτάτῃ Μονῇ ἀγίων Μ'. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 927 ἐν τῷ χωρίῳ Κάστρῳ, ὑπὸ τὸ φρούριον Χλομοῦτσι ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ὑφ' ἡμῶν εὑρεθὲν Ἅγιον ποτήριον τοῦ IB'.-ΙΓ'. αἰῶνος. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 948 εἰκὼν Βυζαντιακοῦ τριμέρου ληρθεῖσα ἐκ τοῦ ἐν Κυθήροις ναοῦ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὑφ' ἣν εἰκονίζεται ὁ κατὰ τὸ 1592 ἰδρυτὴς τοῦ Ναοῦ τούτου Νικόλαος Ἱερεὺς Χαρμαντάνης μετὰ τῆς συμβίας καὶ τέκνων αὐτοῦ φερόντων τὰ ἐνδύματα τῆς ἐποχῆς αὐτῶν. Αἱ ὑπ' ἀριθ. 951 καὶ 952 ἐκατέρωσε τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἄνω τοῦ εἰκονοστασίου τιθεμέναι εἰκόνες τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἰωάννου ληρθεῖσαι

ἐκ τῆς ἐν Κυθήροις ἱερᾶς Μητροπόλεως τοῦ Ἑσταυρωμένου. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 981 ἀρχιερατικὸν ἐπιγονάτιον ΙΕ'.—ΙΖ'. αἰῶνος ληφθὲν ἐκ τοῦ ἐν Κυθήροις ἐπὶ τοῦ φρουρίου κειμένου Ναοῦ Παναγίας τῆς Ὀρφανῆς, ἐν ᾗ δι' ἐλαιογραφίας λόγου ἀξίας παρίσταται τὸ «Μαρία μὴ μου ἄπτου»¹. Ὑπ' ἀρ. 996 ὁ Σεβ. ἐπίσκοπος Νάξου κ. Γρηγόριος ἐδωρήσατο ἡμῖν τὴν ἀρχιερατικὴν ράβδον τοῦ τελευταίου Μητροπολίτου Μονεμβασίας Χρυσάνθου τοῦ κατὰ τὸ 1821 ἐν Τριπόλει ὡς ὁμήρου μεταδάντος καὶ ἐκεῖ θανόντος². Ἡ ὑπ' ἀρ. 998 πολυτιμωτάτη εἰκὼν τῆς εὐρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ἐν Πάρῳ ναοῦ τῆς ἐκατονταπυλιανῆς, ἐν ᾗ παρίσταται ἡ ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Ἀγίας Ἑλένης ἀνασκαφὴ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἡ διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ νεκροῦ ἀναγνώρισις αὐτοῦ ὡς Τιμίου ξύλου, καὶ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Μακαρίου ὕψωσις αὐτοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 999 λόγου ἀξία εἰκὼν, ἐν ᾗ ὁ Ἰησοῦς ὡς μέγας Ἀρχιερεὺς ἐκφωνῶν τὸ «ἡ θεία χάρις» χειροτονεῖ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰάκωβον πρῶτον Ἱεράρχην Ἱεροσολύμων. Τὰ ὑπ' ἀριθ. 1013 καὶ 1014 χρυσοῦφαντα χρυσόκλαδα ἐπιτραχήλια. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 1036 καλλιστῆς Βυζαντιακῆς τέχνης Σταυρὸς, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ἀφ' ἐνὸς ἡ σταύρωσις καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ βάπτισις, μετὰ τῆς προσωποποιήσεως τοῦ ποταμοῦ Ἰορδάνου. Τὰ ὑπ' ἀριθ. 1112 καὶ 1114 ἀντιμήνησια, τὸν μὲν τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας κ. Σιλδέστρου τοῦ 1724, τὸ δὲ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σίφνου κ. Κοσμᾶ τοῦ 1714· τὸ ὑπ' ἀριθ. 1123 λόγου ἄξιον πράσινον μεταξωτὸν χρυσόκλαδον στοιχάριον ἐκ τῆς Μονῆς Γαλατάκη, οὗτινος εἰκόνα ἰδὲ ἐν τέλει Πίναξ Β. 1. καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 1122 ἐκ τῆς αὐτῆς Μονῆς Ἁγίων ποτήριον.

1. Εἰκόνα καὶ περιγραφὴν τούτου ἰδὲ ἐν τέλει. Πίναξ Β. 5.

2. Ὡσαύτως ἰδὲ ταύτην ἐν τέλει Πίναξ. Β. 11.

Κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, γινώσχετε, Κύριοι, ὅτι οἱ πειραταὶ μετὰ λύσσης ἐπιτρέχοντες, κατέστρεφον τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίους χώρας, ἐφ' ᾧ τὰ ἀπαραίτητα τῶν νήσων «Κάστρα» ἢ «Λόζιες» καὶ τὰ «Παραπόρτια» ὅσα οἱ νησιῶται γινώσκομεν, καὶ ἐν οἷς οἱ κάτοικοι ἐγκλειόμενοι, ἡμύνοντο κατὰ τῶν ληστοπειρατῶν τούτων.

Ἐφέτος κατὰ τὴν ἐν τῇ Παππῳά ἡμῖν νήσῳ Σικίνῳ περιοδείᾳ ἡμῶν ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Νεκροταφείου, μετὰ τὸ σωροῦ ἀπερριμμένων πραγμάτων, εὑρον τὸ ὑπ' ἀρ. 1179 ἐπὶ χάρτου χειρόγραφον 13. αἰῶνος «Εὐχὴ εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον τοῦ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Καλλίστου, εἰς ἐπέλευσιν βαρβάρων καὶ ἐπιδρομὰς ληστῶν φθοροποιῶν». Ἡ εὐχὴ δ' αὕτη, ὡς παρατηρήσαμεν, δὲν περιέχεται ἐν τῷ Εὐχολογίῳ εἰς τὰς ἐν ταῖς αὐταῖς περιστάσεσι γνωστὰς εὐχὰς τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου. Ἐν ἰδιαίερῳ δὲ τεμαχίῳ χάρτου ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ, εὑρον καὶ τὴν ἐξῆς σημειώσιν.

«Αὐτὴν τὴν εὐχὴν τὴν εἶχα ἀπὸ τοῦ ἁγίου ὄρος καὶ τῶρα τὴν ἡῶρα καὶ τὴν ἐξανάγραψα, καὶ αὐριον μετὰ τὴν λειτουργίαν κράξε τοὺς ἱερεῖς ψάλλοντες τὴν παράκλησιν, ἃς τὴν διαβάσουν καὶ αὐτὴν ἕνας ἕνας μὲ κατάνυξιν φορεμένοι τὰ πετραχήλια, καὶ ἔτσι κάμετε κάθε κυριακὴν εἰς τὸν Σταυρὸν λειτουργόντας ὁ ἐνορίτης ἀργότερα, διὰ νὰ εὑρεθοῦν οἱ ἄλλοι ἱερεῖς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν».

Ἐπ' ἀριθ. δὲ 1182 κατεχωρίσαμεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 3336 ἀποσταλὲν ἡμῖν Ἀγγλικὸν περιοδικὸν τὸ «Ἀθήναιον», ἐν ᾧ ἐν σελ. 458-9 ὁ λόγιος Fr. Halbher δημοσιεύει ὀκτῶ λόγου ἀξίας χριστιανικὰς ἐπιγραφὰς τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Κρήτης, ἐνθα εὑρε καὶ σταυρὸν φέροντα ἀκριβῶς τὸν τύπον τῶν γραμμάτων Α καὶ Ω τῆς Ἀποκαλύψεως, οἷον φέρει ὁ σταυρός, ὃν ἡμεῖς εὑρομεν ἐν τῇ ὑπὸ τὰς ὑπωρεῖας τοῦ Ὑμηττοῦ Μονῇ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

**Δ'. Ἡ ἐν τῷ Ζαππείῳ ἔκθεσις
καὶ αἱ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος διαλέξεις
καὶ ὁμιλίαι ἡμῶν.**

Διὰ τῆς ἀπὸ 28 Ἰβρίου 1890 πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολῆς τοῦ διασῆμου ἀγιογράφου Λουδοβίκου Θειρσίου, ἐδήλου ὑμῖν οὗτος ὅτι, εἰς ὄνομα ἡμῶν ἀπεστάλη τὸ κιβώτιον τὸ περιέχον τὰ πρωτότυπα τῶν ἀγιογραφικῶν αὐτοῦ σχεδιαγραφήματα, ὅπερ τῇ 18 Μαρτίου 1891 ἀνοίξαντες ἐνώπιον τῶν μελῶν τῆς ἐταιρείας Θεοδώρου Παπακωνσταντίνου, Σακελλαρίου, Κ. Πρινοπούλου, Σ. Χατζηγιαννοπούλου καὶ Ι. Λαμπάκη, εὔρομεν ἐν αὐτῷ 29 ἐν ὅλῳ κυλίνδρους, οὓς τῇ ἀποφάσει τοῦ Διοικητικοῦ συμβουλίου παρεδώκαμεν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως σχηματισθεῖσαν ἐπιτροπείαν, ἀποτελουμένην ὑπὸ τῶν συμβούλων κ. Ν. Διαμάντη, Γ. Ι. Δουρούτη καὶ Ἑμμ. Λαμπάκη, ἧτις ἀναπτύξασα τοὺς κυλίνδρους, εὔρεν ἐν ὅλῳ περιέχοντας 111 ἀγιογραφίας, ὧν δύο ὡσαύτως καταγραφεῖσαι, εἰσὶν ἄσχετοι πρὸς τὴν χριστιανικὴν τέχνην. Ἐκ διαφόρων δὲ ἀνὰ χεῖρας ἡμῶν σημειώσεων καὶ ἐπιστολῶν τοῦ Λουδοβίκου Θειρσίου, συνεγράψαμεν τὸν ἐκ σελ. 46 κατάλογον τῆς ἐν τῷ Ζαππείῳ ἐκθέσεως, ἐν ᾧ λεπτομερῶς ἀναφέρομεν τὰς περὶ προσκλήσεως τῶν ἔργων τούτων φροντίδας ἡμῶν, καὶ τοῦ συμβούλου ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἑμμ. Λαμπάκη, βιογραφικὰς περὶ τοῦ Θειρσίου μετὰ τῆς εἰκότος αὐτοῦ σημειώσεις περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἔργων αὐτοῦ καὶ ἀλλαγῶν, καὶ ἐν γένει περὶ τῆς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ζωηρᾶς δράσεως, πρὸς ἐκτέλεσιν ἐγκρίτων ἀγιογραφικῶν ἔργων αὐστηρᾶς Βυζαντιακῆς τέχνης. Ἐν τῇ συγγραφῇ δὲ ταύτῃ κατελήγομεν διὰ τῆς ἀξιωματικῆς προτάσεως ἡμῶν ταύτης, ὅτι ἡ ἔκθεσις αὕτη ὀφείλει νὰ καταδείξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδρύσεως **Χριστιανικῆς πινακοθήκης**, καὶ τῆς ἰδρύσεως ἰδίας **σχολῆς** τοῦ κλάδου τῆς Χριστια-

νικῆς Βυζαντιακῆς τέχνης, ἐν ᾗ νὰ μορφῶνται Ἕλληνες καλλιτέχναι ἀγιογράφοι (σελ. 17).

Τῇ 10 Νοεμβρίου 11 π. μ. ὁ Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας ἐταιρείας κ. Ἀριστείδης Παππούδωφ ἐπισήμως ἐν τῷ Ζαπ-
πείῳ ἐκήρυξε τὴν ἑναρξιν τῆς ἐκθέσεως, ἡμεῖς δὲ παρ' αὐ-
τοῦ λαβόντες τὸν λόγον ἐλέξαμεν τάδε :

Κύριοι,

» Ἀπλᾶ τινὰ μονογράμματα, συμπεπλεγμένα μετ' ἀγκύρας ἢ Σταυροῦ, καὶ μυστικαὶ συμβολικαὶ τινες παραστάσεις τοῦ νέου Δόγματος, ἀπετέλουν τὸν μόνον διήκοσμον τῆς διωκομένης Ἐκ-
κλησίας.

» Πλὴν ταῦτα, ἐν δόξῃ καὶ θριάμβῳ ἐξελθόντα τῶν σπηλαίων καὶ τῶν κατακομβῶν, ἀπετέλεσαν τὰ λαμπρὰ ψηφοθετήματα τοῦ Βυζαντίου, καὶ τὰς σεμνὰς γραφὰς τοῦ Cimabue, τοῦ Duc-
cio, τοῦ Dafiesole καὶ τῶν γιγάντων Μιχαὴλ Ἀγγέλου τοῦ Τιτιανοῦ, τοῦ Ῥαφαήλ, τῶν Πανσελήνων καὶ τοῦ Λουδοβίκου Θεϊρσίου, πρὸ τῶν ἔργων τοῦ ὁποῦ τὴν στιγμὴν ταύτην ἱστάμεθα.

» Ὁ Λουδοβίκος Θεϊρσιος μαθητὴς τῶν περιφήμων Schorn καὶ Schwanthaler, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν τύπων τῆς Βυζ. ἀγιογρα-
φίας, ὡς αἱ εἰκόνες αὐτοῦ, καὶ ἰδίᾳ ἡ τῶν Μυροφόρων τῆς Μετα-
μορφώσεως, τῆς Ἀναλήψεως, τῆς Βαΐφόρου, καὶ τῆς Β'. Παρου-
σίας δηλοῦσιν, ἐξετέλεσε τὰ πλήρη ζωῆς καὶ κινήσεως ἔργα ταῦτα,
δι' ὧν, ὡς διὰ φακοῦ τινος καταδείκνυται ἡμῖν τὸ ἐπιβάλλον με-
γαλεῖον τῆς σοβαρᾶς χριστιανικῆς τέχνης, ἥτις, ἀπὸ τῆς Πόλεως
τοῦ Βυζαντίου, ἐν ᾗ τὰ τελειότατα ἔργα τοῦ εἵδους τούτου παρή-
χθησαν, καὶ Βυζαντιακὴ τέχνη ὑπὸ πάντων ἐκλήθη.

» Τὰ ἔργα δὲ ταῦτα τοῦ Λουδοβίκου Θεϊρσίου, δὲν θὰ ἦτο δυ-
νατὸν μετὰ τοσαύτης ζωῆς καὶ δυνάμεως νὰ ἐκφράσωσι τὴν σο-
βαρὰν ταύτην τῆς Βυζ. τέχνης μεγαλοπρέπειαν, ἐὰν μὴ ὁ Βυζαν-
τιακὸς τύπος, ἐφ' οὗ ἐστηρίχθη ὁ ἡμέτερος τεχνίτης, δὲν ἐνεῖχεν
ἐν ἑαυτῷ τὸ ἐπιβάλλον τοῦτο μεγαλεῖον, καὶ τὴν τῷ θρόνῳ τῆς
χάριτος ἐμπρέπουσαν ἱερὰν σεμνότητα καὶ εὐπρέπειαν.

» Ἐνεκα δὲ τῆς μετ' ἐπιστήμης γνώσεως τοῦ κλάδου τούτου, ὁ Λουδοβίκος Θερίσιος προσκληθεὶς, ἐπαφῆκεν ἡμῖν ἐν Ἀθήναις αἰώνιον τῆς τέχνης αὐτοῦ μνημεῖον τὰς ἐφ' ὕδροις γραφὰς τοῦ Ναοῦ τοῦ Νικοδήμου, δι' ἃς μετὰ τὸ πέρας τούτου Αὐταῖς Βασιλικαῖς χερσὶν ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος.

» Κατὰ τὸ ἔτος 1860 ὁ Λουδοβίκος Θερίσιος προσκληθεὶς, μετέβη εἰς Πετροῦπολιν ὅπως παγιώσῃ Βυζαντιακὴν Σχολὴν ἀγιογραφίας, μορφώσῃ μαθητὰς καὶ ἀφήσῃ διαδόχους τῆς τέχνης.

» Αὐτὴ ἡ Μεγαλειοτάτη Αὐτοκράτειρα, ὑπὸ ζωηροῦ, ὑπὲρ τῆς ιδέας ταύτης κατείχετο ἐνδιαφέροντος, ἡ δὲ Ἀδελφὴ τοῦ Αὐτοκράτορος, Μεγάλῃ Δούκισσα Μαρία Νικολάγεβιτς, ἣτις ἦν καὶ Πρόεδρος τῆς ἐν Πετροπόλει Ἀκαδημίας τῶν ωραίων τεχνῶν, διὰ τοῦ Ἀντιπροέδρου ταύτης Πρίγγιπος Γαγγάριν, ἀνήγγειλεν αὐτῇ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Οἴκου, καὶ τίς ὁ σκοπὸς τῆς προσκλήσεως αὐτοῦ ἐν Πετροπόλει.

» Ὡς λαμπρὸν τότε τῆς Βυζαντιακῆς τέχνης ὑπόδειγμα ὁ Λουδοβίκος Θερίσιος, ἐζωγράψιτε τὰς δύο Ἀνακτορικὰς ἐκκλησίας τῶν δύο Μεγάλων Δουκῶν Μιχαὴλ καὶ Νικολάου Νικολάγεβιτς, ἀδελφῶν τοῦ αἰοδίου Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Β'.

» Πλὴν δὲ τούτων, ὁ Λουδοβίκος Θερίσιος προσκληθεὶς, ἐζωγράψισεν ἐν Καρλσρούῃ καὶ τὸν Ναὸν τῆς Α. Β. Υ. τῆς Μεγάλῃς Δουκίσσης Μαρίας Μαξιμιλιανόβνας.

» Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐν Βιέννῃ καὶ Λονδίνῳ ὀρθόδοξοι ναοὶ περικοσμοῦνται ὑπὸ τῶν καθαρῶς ἔργων τοῦ Θερισίου.

» Τὰ πρωτότυπα δὲ σχεδιογραφήματα ταῦτα, ἅτινα ἐκ παντὸς τρόπου ἐπιθύμουν, ὅπως ἀποκτήσωσιν αἱ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἰδίως αἱ ἐν Μονάχῳ πινακοθῆκαι, ὁ Λουδοβίκος Θερίσιος προὔτιμησεν ὅπως ἀποστείλῃ εἰς τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ ἰσπερᾶνους Ἀθήνας, ἀποδείξας οὕτως ἐκυτὸν ἀντάξιον υἱὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ μεγάλου σοφοῦ φιλέλληρος Εἰρηναίου Θερισίου.

» Διὰ τὴν δωρεὰν ταύτην ἐθνικὴ τῇ Λουδοβίκῳ Θερισίῳ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη.

» Ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐκτιθεῖσα τὰ ἔργα

ταῦτα σκοπεῖ τὸ μὲν, ὅπως δείξῃ τὸ μεγαλεῖον τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, πῶς αὕτη ἀπὸ τέχνης ἀτέχνου εἰς καλλιτεχνίαν ὑψοῦται, τὸ δὲ ὅπως γενικεύσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς καταπεπτωκυῖα Ἐκκλησιαστικῇ Ἀγιογραφίᾳ, πρὸς δὲ σκοπεῖ ὅπως, διὰ τῶν ἔργων τούτων καταδείξῃ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς παρ' ἡμῖν ιδρύσεως Χριστιανικῆς Πινακοθήκης, καὶ τῆς ιδρύσεως ἰδίας Σχολῆς τῆς Βυζαντιακῆς ἀγιογραφίας, ἐν ᾗ νὰ μορφῶνται Ἕλληνες Ἀγιογράφοι, μετὰ σχεδίου καὶ ἐκ φύσεως σπουδάζοντες τοὺς ἀρχαίους σοβαροὺς Βυζαντιακοὺς τύπους, πάσῃ δυνάμει δὲ ἀποφεύγοντες, πᾶν ὅ,τι ξένον καὶ ὀθνεῖον τυγχάνει τῆς παλαιγενεοῦς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας.

» Ἡ καθ' ἡμᾶς ἐταιρεία ἐκφράζει εὐχαριστίας τῇ ἐπιτροπείᾳ τῶν Ὀλυμπίων ἐπὶ τῇ εὐγενεῖ φιλοξενείᾳ, ἀλλ' ἐκφράζει ὡσαύτως καὶ τὸν βαθὺν πόνον καὶ τὴν λύπην αὐτῆς, ὅτι μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἐκθέσεως ταύτης, ἐλλείπει ἰδίου οἰκοδομήματος Χριστιανικοῦ Μουσείου, τὰ πολύτιμα ταῦτα ἀντικείμενα περιελισσόμενα, θέλουσι κατακλεισθῇ ἐν σκοτεινοῖς κιβωτίοις, καὶ ριφθῶσιν εἰς κάθυγρον τῆς ἐταιρείας ὑπόγεια.

Κύριοι,

• Ἄν ἔργον ἡμῶν ᾗ ἡ **πρόσκτησις** τούτων, ἔργον μερίμνης **πατρικῆς Κυβερνήσεως** ἐστὶν ἡ **διάσωσις** αὐτῶν.

» Πρὸς τοῖς ἔργοις τούτοις ἡ ἡμετέρα ἐταιρεία συνεκτίθησι καὶ τὴν δωρηθεῖσαν τῇ ἐταιρείᾳ συλλογὴν, τοῦ ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ γνωστοῦ Βυζαντινολόγου κ. Ἀλεξ. Πασπάτη ἀντιπροέδρου αὐτῆς.

« Ἡ συλλογὴ αὕτη εἶναι πολύτιμος, διότι πολλὰ τῶν ἱστορικῶν τούτων τοῦ Βυζαντίου οἰκοδομημάτων καταστραφέντα, ἐν μόναίς ταῖς ἀπεικονίσεσι ταύταις ἡμῖν διεσώθησαν.

» Μετὰ τῆς συλλογῆς δὲ ταύτης συνεκτίθεμεν καὶ ἡμεῖς διαφοροὺς ἀρχιτεκτονικὰς κατόψεις ἀρχαίων χριστιανικῶν Ναῶν, οὓς ἐν ταῖς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἰδίως περιηγήσεσιν ἡμῶν, χάριν τῆς ἐπιστήμης ἡμεῖς αὐτοὶ κατεμετρήσαμεν καὶ περιεγράψαμεν.

» Εἴθε κύριοι, ἡ ἐκθεσις αὕτη, ἥς σήμερον σεμνῶς τὰ ἐγκαίνια

τελοῦμεν, εἴθε, ὅπως γίνῃ ἀφορμὴ καὶ ληφθῶσι μέτρα τινὰ παρὰ τῆς Σ. Κυβερνήσεως, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἔργου, οὐ, ὑπὸ τὴν εὐ-
μενῇ προστασίαν τῆς Α.Μ. τῆς Σεπτῆς ἡμῶν Ἀνάσσης, ὑπὸ τὰς
εὐλογίας τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου ἐπιτίμου Προέδρου,
καὶ ὑπὸ τὰς ἐνδελεχεῖς μερίμνας τοῦ τακτικοῦ ἡμῶν Προέδρου κ.
Ἀριστείδου Παππουδωφ, μετ' ἀγάπης καὶ ζήλου ἤψατο ἡ καθ'
ἡμᾶς Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία.»

Τῇ παρακλήσει εἴτα τοῦ Διοικητικοῦ συμβουλίου τῇ μὲν
1 Δεκεμβρίου 1891 ἐν τῷ Ζαπτεῖῳ ὠμιλήσαμεν περὶ τῆς
Βυζαντιακῆς ἀγιογραφίας τῇ δὲ 13 Δεκεμβρίου 1891 περὶ
Βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἰδίως περὶ τῶν Βυζαντιακῶν
ἀρχιτεκτονικῶν κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων, ἅτινα ἔξω-
θεν τῶν Ναῶν σχηματίζουσι τὸ ἱερὸν μονόγραμμα Ἰ η σ ο υ ς
Χ ρ ι σ τ ὸ ς καὶ ἄλλα χωρὶα τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

Τίς ἡ ἐκ τῆς Ἀγιογραφικῆς ταύτης ἐκθέσεως εἰς τὸν
τόπον ἡμῶν ὠφέλεια, ἐγένετο δῆλον ἐκ τῶν γενικῶς ἀρί-
στων κρίσεων τοῦ τύπου, ἐκ τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ ἔδειξε
τὸ κοινόν, καὶ ἐξ ὧν ἡ κ. Καλλιόπη Κεχαγιᾶ ἀνέφερε
κατὰ τὴν ἐν τῷ συλλόγῳ τοῦ «Παρνασσοῦ» 3 Ἰανουαρίου
περὶ τέχνης, μεστήν ἐννοιῶν λαμπρὰν αὐτῆς δμιλίαν.

Ἀστοργον διαγωγὴν πρὸς τὰ θαυμάσια ταῦτα ἔργα, ὡς
εἰς ἄνθρωπος, εἰς μόνον ἐπεδείξατο, ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμ-
πίων, ὡς ἤδη ἠκούσατε καὶ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ἀνέγνωτε.

Τῇ Διευθύνσει κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἀνετέθησαν καὶ δύο
λυπηρὰ καθήκοντα, δύο πένθιμοι προσφωνήσεις, ἡ μὲν ἐπὶ
τοῦ νεκροῦ τοῦ Σ. Ἀρχιεπισκόπου τῶν Λατίνων Ι. Μαρα-
γκοῦ, ἐπιτίμου μέλους καὶ δωρητοῦ, ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ
ὀτρηροῦ Βυζαντινολόγου Ἀλ. Πασπάτη ἀντιπροέδρου τῆς
ἐταιρείας καὶ δωρητοῦ τῆς πολυτίμου αὐτοῦ συλλογῆς τῶν
ἐν Βυζαντίῳ ἀρχαίων Χριστιανικῶν οἰκοδομημάτων.

Ταῦτα, Κύριοι, ἐν συντόμῳ εἰσὶ τὰ ἔργα ἡμῶν κατὰ τὸ
λῆξαν ἔτος 1891.

Ὁ Κύριος, ὁ εὐλογῶν τοὺς ἐπ' Αὐτὸν πεποιθότας, ἐνι-
σχύων ἡμᾶς, ἅς εὐλογήσῃ τὸ ἔργον ἡμῶν καὶ ἐν τῷ σταδίῳ
τοῦ πρὸ μικροῦ ἀρξαμένου νέου ἔτους τοῦ 1892.